ZORGDOMEIN

Speciale uitgave bij SCHOOLDOMEIN
NO. 1, jaargang 33, oktober 2020

Anders werken aan Zorg

In dit speciale zorgkatern mooie voorbeelden van nieuwe vormen van zorg. Over plekken maken waar jong en oud zich samen prettig voelen. Slim nadenken over zorgomgevingen die er toe doen. Vanuit de beleving nadenken over betekenisvolle relaties. En hoe vertaal je dat dan naar goede huisvesting?

DORTE KRISTENSEN
Healing environments integraal benaderen

HART VOOR HUISVESTING
Nieuwe voorzieningen voor kwetsbare ouderen

ZORGGRENZEN VERKENNEN
Het slimste ziekenhuis dat er niet kwam

HART VAN VATHORST
Voorbeeld van een inclusieve samenleving

THEBE/GGz BREBURG
Zorgcomplex en expertisecentrum

TRENDMETER WOONZORGVISIE

SCHOOLDOMEIN
SPORTDOMEIN
WIJKDOMEIN

Tekst Sibo Arbeek

HET GAAT OM DE DIEPERE LAGEN

Healing environments integraal benaderen

"Ik ben geïnspireerd door het vakmanschap en materialiteit van Scandinavische bouwmeesters zoals Gunnar Asplund, Alvar Aalto en Jørn Utzon. Gebouwen zijn onlosmakelijk verbonden met de omgeving en dienen de sfeer en het karakter van de functie te versterken, of dit nu een leer- en leefomgeving of juist een zorgomgeving of een plek om te wonen is." Dorte Kristensen over de potentie van goede architectuur.

Het bureau van Atelier PRO ligt op een bijzondere plek; aan de Kerkhoflaan in de Archipelbuurt van Den Haag. De bekende architect Dirk Roosenburg kocht van de schilder Arie Martinus Lugt het atelier om er zijn eigen bureau te beginnen en bouwde in 1921 zijn eigen woonhuis ernaast in Haagse School architectuur, geïnspireerd door Frank Lloyd Wright waar hij mee kennismaakte bij Berlage, bij wie hij als leerling tekenaar werkzaam was. Atelier PRO is sinds de oprichting midden jaren 70 hier gevestigd.
Nu vertelt Dorte Kristensen er vanuit bureau Atelier PRO over het werk van het bureau en specifiek de interpretatie van healing environment: "Deze locatie inspireert en het belichaamt het belang van de *genius loci*. De articulatie van architectuur die is verbonden met een specifieke plek. Je wilt daar ruimten maken die intrigeren en ook mogelijkheden open laten zodat gebruikers als vanzelf een gebouw in bezit kunnen nemen. Een goede combinatie van materialen, kleuren, lichtval en diversiteit in het je comfortabel voelen zijn essentieel in die vertaling. Dat kan tot verschillende uitingsvormen leiden, afhankelijk van de context, waarbij juist in het drempelgebied tussen openbaar en privé de sociale dynamiek ontstaat."

MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

"Als ontwerper heb je een maatschappelijke verantwoordelijkheid voor wat je doet. Alleen maar met schoonheid bezig zijn is niet genoeg. Esthetiek is belangrijk, maar het gaat om de lagen eronder die een gebouw betekenis geven aan de ervaring. Schoonheid is cultuur-, tijds- en persoonsgebonden maar gebouwen laten meerdere lagen zien. Die gelaagdheid bepaalt bijvoorbeeld ook de mogelijkheid van het veranderend gebruik in de tijd. Neem een school; docenten hebben soms een uitgesproken mening, maar zijn passanten in het gebouw. Visies veranderen en leiden tot nieuwe gebouwstructuren. Die wetenschap bepaalt ook je ontwerp; je moet niet iets maken voor alleen de vraag van nu, dan is het gedateerd voordat het in gebruik wordt genomen. Daarom houd ik van gebouwen met rafelrandjes; waarbij er ruimte is voor toeval en verandering. Met vragen stellen begint elke ontwikkeling. Wij proberen enerzijds de gebruikers en hun problemen van nu te begrijpen en anderzijds gebouwen een toekomstwaarde te geven."

DIVERSITEIT AAN PLEKKEN

Wat is een healing environment? Dorte: "Vaak wordt dat begrip verward met de inrichting van ruimten, maar het heeft vooral met authenticiteit te maken. Het gaat om de samenhang van alle zintuigelijke ervaringen bij de gebruikers van de gebouwen; daglicht, uitzicht, groen en beleving. In essentie heeft het te maken met de gastvrijheid van de gebouwen en het welbevinden van de gebruikers. Het begint en eindigt met hoe mensen met elkaar omgaan, waarbij keuzevrijheid van gebruikers belangrijk is. Gebouwen

Dorte Kristensen MA (Aarhus 1963) werkt vanaf 1989 bij Atelier PRO architecten, waar ze sinds 2003 directeur is. Twee jaar van haar studie architectuur volgde ze aan de TU Delft, waarna ze vervolgens als architect in Londen werkte. In 1989 studeerde ze af aan de Arkitektskolen in Århus waar ze haar Master of Art in Architecture (MA) behaalde. Als architect-directeur is Dorte eindverantwoordelijk voor alle projecten van Atelier PRO. Atelier PRO is mede founding partner van Zorgzaam Wonen.

Lumion - Foto Jan Paul Mioulet

hebben met routing te maken en met hoe je er doorheen loopt en zo de verschillende ruimten ervaart. Deze ruimtelijkheid is belangrijk in elke publieke omgeving. Dat zie je ook terug in al onze gebouwen en zeker in de zorgcomplexen zoals Meander Medisch Centrum in Amersfoort en woonzorgcentrum Scheldehof in Vlissingen. Het gaat erom ruimten te maken die een gevoel van vertrouwelijkheid en herkenbaarheid hebben. Je moet natuurlijk wel een aantal krachtige gebaren maken zodat het niet erg is dat de dingen gaan zoals ze gaan. Ontwerpen is ook ruimte laten en ruimte geven, waarbij de betekenis van daglicht als de honing voor de ziel essentieel is; daar kun je nooit genoeg van hebben."
"We hebben grote openbare ruimten gemaakt, waarbij 1,5 meter afstand houden geen enkel probleem is. Lumion is daar een goed voorbeeld van, waar docenten en leerlingen uit een diversiteit aan goed geventileerde leer- en werkplekken kunnen kiezen. Inmiddels hebben we geleerd dat we heel goed een combinatie met fysiek op school zijn en thuisonderwijs met beeldbellen kunnen organiseren. Maar ook ervaren we dat wij mensen vooral sociale wezens zijn en niet geschikt voor alleen maar een online samenleving. In het ontwerpen van ruimten betekent dat een diversiteit aan ruimten en plekken belangrijk is. De essentie van onderwijs wordt ook door toevalligheden bepaald; spontane gesprekken, leerlingen onder elkaar of de aanwijzing van de docent op het juiste moment. Kinderen leren meer van elkaar dan van hun docenten."

DARK HORSE

"We werden in 2006 als onbekend architectenbureau in de ziekenhuiswereld gevraagd om mee te doen voor een ziekenhuisprijsvraag; het Meander Medisch Centrum in Amersfoort. Wij hadden geen enkele ervaring in het ontwerpen van een ziekenhuis maar wonnen deze wel. Ik denk dat juist die onervarenheid ons hielp om anders over dingen na te denken. Als je met een ziekenhuis bezig bent, gaat het niet alleen over de patiënt, maar over alle mensen die er werken en op bezoek komen, waardoor het een fijne werk-, zorg- en vooral verblijfsomgeving wordt voor patiënten en bezoekers. Daarnaast heb je ook de keiharde ziekenhuismachine die aan het zicht is onttrokken. Enerzijds de aangename sfeer met de patiënten en bezoekers, anderzijds de hotfloors. En vooral de complexe logistiek daartussen."
"Bij veel ziekenhuizen zie je desoriëntatie. Ze worden ontworpen en gebouwd rond de hotfloors; de operatiekamers, de coronary care unit of de intensive care. In de loop van jaren worden ze uitgebreid waardoor een onlogische organisatie is ontstaan. Wayfinding en logistiek zijn dus heel belangrijk. Dan bedoel ik niet de gele, rode en blauwe lijnen, maar eerder een gebouw zonder borden, waarin

"In essentie heeft het te maken met hospitality, dat je met respect met elkaar omgaat en weet wat de ander fijn vindt"

je als vanzelf de weg vindt. Kun je een ziekenhuis zo ontwerpen dat je ensceneert hoe de verschillende logistieke stromen op een natuurlijke wijze lopen? Naast de functionele logistiek en routing zijn ook de plekken waar confrontaties plaats vinden tussen patiënten, bezoekers en medewerkers soms interessant. Zo hebben wij in Meander vier openbare ruimten gemaakt: de laan, de plaza, de foyer en de oranjerie. Aangename ruimten om te ontmoeten en te verblijven. Een stukje stad onder het dak van het ziekenhuis. Net zoals in de stad heb je aan deze openbare ruimte de voordeuren naar de verschillende gebouwen of huizen, en in het ziekenhuis de afdelingen. Je wacht alsof je op een Italiaans pleintje zit en ziet aan de voordeuren gelijk waar je moet zijn, zonder dat je er een bed ziet rijden."

BOUWEN VOOR OUDEREN

In 2012 kregen wij de opdracht van zorgaanbieder WVO Zorg in Vlissingen om zes units te maken die afsluitbaar waren. In het Scheldekwartier, het voormalige terrein van Koninklijke Schelde Groep stond een beeldbepalend industrieel gebouw uit 1929. Het was een oude plaatwerkerij, waar stalen platen werden gesneden voor de wand van schepen. Het gebouw stond al lang leeg en de idee groeide om er een woonzorgfunctie aan te geven voor 50 somatische en 50 psychogeriatrische bewoners en 50 aanleunwoningen. Binnen en los van de bestaande structuur hebben we nieuwe units ontworpen. Op de begane grond situeerden wij het restaurant, er is een kapper, winkels, bibliotheek en les- en vergaderruimtes. Je vindt er ook een theater, dat door Filmhuis Vlissingen wordt gebruikt. Wanneer je een film of een expositie wilt bekijken moet je het bejaardenhuis in; het is voor iedereen vrij toegankelijk. Op de verdieping liggen de woningen voor de somatische bewoners. We hebben goed over de kamers nagedacht en alle indelingen in mock ups uitgetest om een vanzelfsprekend gevoel

Meander Medisch Centrum - Foto John Lewis Marshall

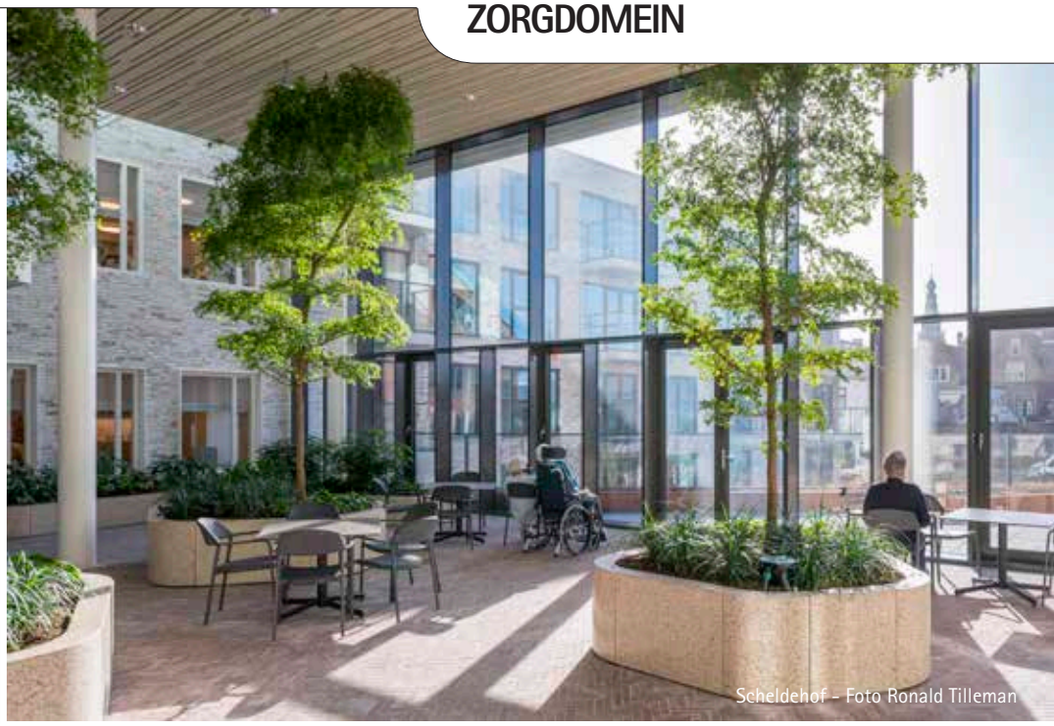
Scheldehof - Foto Ronald Tilleman

Lumion Amsterdam - Foto Jan Paul Mioulet

De Statie Sas van Gent - Foto Petra Appelhof

van huiselijkheid te creëren. Zo werken we met *room dividers*, zodat je in de kleine units niet direct op het bed kijkt maar het gevoel hebt dat je een woonkamer binnen komt. Zo zijn ook de installaties verticaal georganiseerd om optimale flexibiliteit en toekomstbestendigheid te waarborgen. Voor elke deur van een unit een herkenbaar voorwerp van de bewoner. Dat is voor dementerende mensen belangrijk; alleen met kleuren werken is niet voldoende. Een foto van het huis waar men ooit woonde, spullen en beelden die herinneren aan vroeger of de kinderen zorgen bijvoorbeeld voor de oriëntatie. Onderdeel van de interieuropdracht was om juist prullaria te kopen die in grote open kasten staan en herinneringen oproepen bij de bewoners en het gevoel van huiselijkheid en intimiteit geven. Vaak zijn inrichtingen in zorginstellingen esthetisch verantwoord, maar vreselijk saai en kleurloos. Voor de psycho-geriatrische bewoners hebben wij ook woningen rondom een wintertuin gemaakt. Hier hebben de patiënten de ruimte om te dwalen. Vanuit die tuin loop je een woning met een eigen keuken in, met daarachter een gang met de slaapkamers van de mensen. Elke woning heeft plaats voor acht bewoners. De gangen zijn breed en overzichtelijk. De dementerende mensen zijn er rustiger. Je kunt kiezen waar je zit; of lekker in de unit, de gangen, de woonkamers of in de tuin wandelen."

"Als ik praat over het Meander Medisch Centrum of het woonzorgcomplex Scheldehof dan praat ik over keuzevrijheid als het hoogste niveau van een healing environment. De zorgzwaarte is tegenwoordig zo dat je behoorlijk dement moet zijn om in een verzorgingshuis te komen. Dit kan toch tot problemen leiden zoals eenzaamheid en verwaarlozing. In de eerste fasen van dementie weet je nog wat er aan de hand is, een fase met veel angst en zorgen. Geleidelijk verandert dit naar wantrouwen en sociale isolatie. Tot men totaal vereenzaamt en men gewoonweg niet meer weet wat te doen. Als je dan geen familie in de buurt hebt; wat doe je mensen dan aan door ze alleen thuis te laten wonen? Ik weet niet of de huidige manier hoe we met oude mensen omgaan de goede manier is. Er zijn veel angstige en oudere mensen waar niemand zich om bekommert; dat is niet alleen slecht voor deze mensen maar vooral een verarming in onze samenleving."

Kijk voor meer informatie op www.atelierpro.nl.

Tekst Hans Voorberg en Floor Driessen

Hart voor huisvesting

De opgave voor zorg verandert ingrijpend en snel. Het aantal ouderen met een zorgvraag neemt sterk toe, met een vergrijzingspiek rond 2040. Dan is een kwart van de Nederlandse bevolking 65 jaar of ouder. Wat grote impact heeft op de zorgvraag is de zogenaamde dubbele vergrijzing; het aantal 80-plussers onder de oudere bevolking. Het grootste deel van deze groep is aangewezen op enige vorm van zorg. Deze casus laat ook goed zien dat onderwijs, zorg en sport goed samen kunnen gaan in een mixed-use concept.

Daarnaast blijft de groeiende groep ouderen en mensen met een beperking steeds langer zelfstandig thuis wonen. Er ontstaat meer behoefte aan tussenvoorzieningen; een gedifferentieerd en betaalbaar aanbod van wonen met zorg. Momenteel is er een groot gat tussen zelfstandig wonen en verblijf in een instelling. Hans Voorberg: "ICSzorg ondersteunt partijen in ontwikkelingen op het snijvlak van zorgorganisatie en huisvesting. Het leggen van verbindingen is onze kracht, waardoor integrale oplossingen ontstaan voor wonen, zorg en welzijn. Daarbij is durf nodig, om met een brede blik over de grenzen van domeinen heen te kunnen kijken. Zo weten we dat we voor kwetsbare mensen werken die we zo gewoon mogelijk tegemoet treden en die we graag omgevingen bieden die midden in het gewone leven staan." In drie projecten laat ICSzorg zien hoe ze met onverwachte en innovatieve concepten de zorgomgevingen op een praktische manier verrijkt.

Bob Soberjé (vastgoedregisseur Dichterbij): "Een volwaardige plek in de samenleving voor alle cliënten door naar talenten, in plaats van beperkingen, te kijken is onze droom. Het ontwikkelen van flexibel vastgoed, waarbij de cliënt centraal staat, draagt bij aan het verwezenlijken van deze droom."

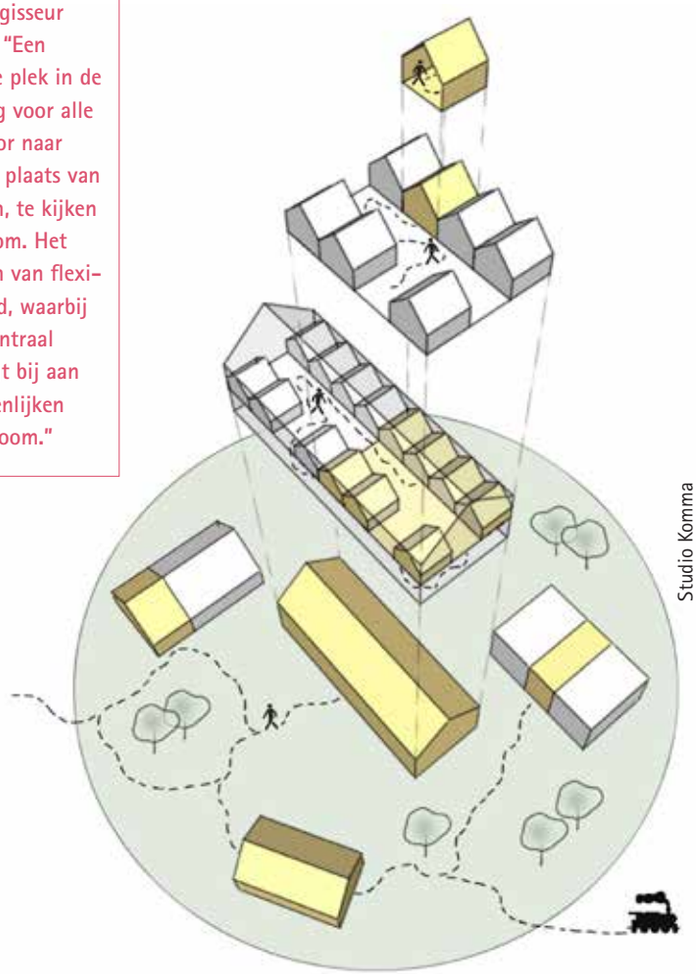

Studio Komma

"Het bestaande terrein voor ruim 100 cliënten wordt getransformeerd tot een uitnodigende leefomgeving, waar talenten van bewoners tot bloei komen"

GEBRUIKERSPARTICIPATIE IN HORST

Floor Driessen: "Bij de herontwikkeling van de locatie in Horst van zorgorganisatie Dichterbij hebben we vanuit de gebruiker het ontwikkelproces ingericht. Stichting Dichterbij biedt zorg en ondersteuning op maat aan mensen met een verstandelijke beperking. Vanuit het motto 'zo normaal mogelijk' werkt de organisatie vanuit de visie dat talenten belangrijker zijn dan beperkingen en dat heeft tot een vernieuwend Woon Leef Concept geleid. ICSzorg biedt begeleiding bij de vervolgstap; de vertaalslag van de visie naar vastgoedontwikkeling. Het bestaande terrein voor ruim 100 cliënten wordt getransformeerd tot een uitnodigende leefomgeving, waar talenten van bewoners tot bloei komen. In persoonlijke gesprekken richten bewoners hun dagelijks leven in, waarbij het onderscheid tussen wonen, zorg en dagbesteding naar de achtergrond verdwijnt. 'Leven zoals jij wilt' betekent bijvoorbeeld dat bewoners kunnen kiezen uit een doorlopend programma van activiteiten, ook 's avonds en in het weekend. Of dat ze 's ochtends een uurtje later opstaan als dat meer rust brengt. Deze aanpak vraagt om grote flexibiliteit en differentiatie in het ontwerp. Er zijn geen aparte gebouwen of afdelingen meer voor wonen, dagbesteding en kantoren. In speciale werksessies met een gebruikersgroep, met medewerkers, cliënten én verwanten, hebben we de vertaalslag van concept naar ontwerp gemaakt. Scenario's en ontwerpkeuzen worden steeds zorgvuldig op elkaar afgestemd, met als uiteindelijk doel een op maat gemaakte leefomgeving voor de bewoners van Dichterbij."

EEN LEVEN LANG OP AMELAND

Hans: "'Een leven lang op Ameland' is de ouderenzorg-ambitie van het Amelandse gemeentebestuur en de belangrijkste reden om het bestaande zorggebouw de Stelp in Hollum grondig aan te pakken. De Stelp is een gedateerde voorziening voor ongeveer 50 oudere mensen. Het Gemeentelijke Woningbedrijf Ameland gaf begin 2018 ICSzorg de opdracht om de bestaande business case te completeren en te valideren. Tijdens dat onderzoek bleek onder andere dat door nieuwbouw op de huidige locatie de bewoners twee keer zouden moeten verhuizen.

Vervolgens heeft de opdrachtgever een tender uitgeschreven voor een integraal ontwerpteam. Via een aantal stappen zijn drie bureaus met een globaal programma van eisen aan de slag gegaan, na consultatie van de gebruikers. Op basis van uitgewerkte gebiedsvisies gooide architectenbureau 19 Het Atelier uit Zwolle hoge ogen met een sprankelend schetsontwerp. Het betrekken van de gebruikers, juist bij een mixed-use voorziening, is in de Amelandse casus de basis voor een krachtige visie. Intussen heeft de Kwadrantgroep, die de zorg feitelijk levert, haar zorgvisie bijgesteld met het accent op leven en

19 Het Atelier Architecten

Onplezierig, niet wenselijk en bovendien zou een tijdelijke voorziening veel extra geld kosten, waar slechts tijdelijke waarde tegenover zou staan. Dit inzicht leidde tot het idee om een nieuwe voorziening voor de oudere bewoners te bouwen op de plek waar de tijdelijke geprojecteerd was. Hierdoor ontstond nog een grote kans: naast voorzieningen voor binnen- en buitensport was hier ook een kinderdagverblijf gevestigd en sociaal cultureel werk, waaronder een klein theater. Door de toevoeging van de woonfunctie ontstaan prachtige nieuwe concepten die de (be-)leefomgeving voor alle betrokkenen sterk kunnen verbeteren. En door synergie kunnen ruimten gedeeld worden; dit levert een besparing op van zowel investerings- als exploitatiekosten. De kosten voor tijdelijke huisvesting kunnen vervallen. Kortom: dit mixed-use concept maakt van de nood een deugd."

> Piet IJnsen (portefeuillehouder ouderenzorg Gemeente Ameland): "Gemeente Ameland maakt zich sterk voor het behoud van de ouderenzorg voor de eilandgemeenschap, en kiest daarmee voor een forse uitdaging. ICS helpt ons steeds de gebruikers in het vizier te houden en nuchtere afwegingen te maken."

wonen. Daarmee neemt de behoefte aan zelfstandige woonruimte toe, woonruimten die bovendien toekomstbestendiger moeten zijn. De verwachting is dat de gemeenteraad eind dit jaar een besluit neemt over de verdere voortgang. De hier beschreven aanpak is complexer dan solitaire herbouw maar biedt zoveel extra kansen voor alle betrokkenen: een fijne woon-, leef-, sport- en verblijfomgeving, voor een leven lang op Ameland."

ROSENGAERDE, DALFSEN ZORGT VOOR MOGELIJKHEDEN

Hans: "Esther Liefers heeft er als bestuurder voor gezorgd dat het vastgoed van Zorgcentrum Rosengaerde echt op de agenda kwam. Niet als doel op zich maar om de zorgomgeving optimaal af te stemmen op de oudere mensen in Dalfsen. Vrijwel al het vastgoed is geconcentreerd in de plaats Dalfsen en wordt gehuurd. De kernvraag is of de huidige zorgomgeving kwalitatief en kwantitatief nog bij de veranderende behoefte aan zorg past. Na een selectie werden we gevraagd te helpen bij de ontwikkeling van een integrale vastgoedvisie voor Rosengaerde. Na een grondige verkenning en waardering hebben we het huidige vastgoed op een aantal aspecten kwantitatief en kwalitatief beoordeeld, waarbij we ook naar de juridische status van alle contracten hebben gekeken. We hebben vervolgens een inspiratiereis georganiseerd om de bestuurder en de leden van de Raad van Toezicht naar innovatieve zorgconcepten te laten kijken. Zo hebben we het Hart van Vathorst in Amersfoort bezocht; een volledig mixed-use concept dat naast ouderenzorg ook zorg voor gehandicapten verleent, een kinderdagverblijf bevat en ook nog een kerkelijk centrum met 500 zitplaatsen en een MBO opleiding heeft. Daarna hebben we in Brabant gekeken naar een zorgvoorziening met hoogwaardige appartementen van 50 tot 150 m², diverse restaurants en keukens en een zwembad, dat ook door de scholen wordt gebruikt. Zo kunnen kinderen hun ouder(s) voor een 3- of 4-gangen diner meenemen naar één van de restaurants. De inspiratiereis bracht nieuwe inzichten; een belangrijk kenmerk van Dalfsen is kleinschaligheid, met bewoners die sterk gericht zijn op nabijheid. Die behoefte aan een natuurlijke inbedding van voorzieningen voor ouderen in het dorp komt ook uit de woonzorg-visie van de gemeente Dalfsen." Hans knikt: "Inmiddels is de zorgvisie uitgekristalliseerd en kijken we hoe het bestaande vastgoed kan worden getransformeerd, met soms keuze voor nieuwbouw en soms voor renovatie. In de stuurgroep huisvesting vindt de voortdurende confrontatie plaats tussen de visie op zorg en de ontwikkelingen rond de huisvesting, waarbij alle processen centraal worden bewaakt, waardoor je maximaal van elkaar kunt leren en het proces kunt beïnvloeden. Samen met de gebruikers, de verhuurders en de gemeente werken we de visie verder uit naar kansrijke scenario's. Wij geloven in deze integrale aanpak omdat het precies aansluit bij onze werkwijze: steeds vanuit de gebruiker naar de omgeving en het gebouw kijken en vice versa. We starten altijd met de mensen en dan komen de stenen vanzelf."

Esther Liefers (bestuurder Zorgcentrum Rosengaerde): "Uitgangspunt is de huisvesting aan te laten sluiten bij de belevingswereld van de bewoner. Hiermee voegen we leven toe aan de jaren."

Hans Voorberg en Floor Driessen zijn adviseurs bij ICSzorg. Kijk voor meer informatie op www.icszorg.nl.

ZORGGRENZEN VERKENNEN

Het slimste ziekenhuis dat er niet kwam

Cepezed kreeg de opdracht om het Medisch Centrum Alkmaar te ontwerpen en werkte het met een specifieke visie tot aan het bestek uit. Dat leidde tot een logisch en efficiënt format voor een nieuw ziekenhuis, met maximaal ruimte voor beleving. Wegens koerswijziging in beleid werd het uiteindelijk niet gebouwd, maar de opgedane ervaring is waardevol.

Architecten Ronald Schleurholts en Joost Heijnis van cepezed vertellen graag over hun ontwerp van het Academisch Medisch Centrum. Ze wonnen als dark horse de competitie voor de nieuwbouw van 55.000 m² en gingen enthousiast aan de slag, met als resultaat een ontwerp dat van de grote lijn tot het kleinste detail is uitgewerkt. Ronald: “Het Medisch centrum Alkmaar (MCA) ligt midden in de Alkmaarder Hout in het centrum van de stad. Het was door de jaren heen vergroeid tot een labyrintisch gebouw, met verschillende uitbreidingen. In de visie op de lange termijn stond dat vertrek uit het drukke centrum noodzakelijk was om vooral het Regionaal Topklinisch Interventie Centrum (RTIC) beter bereikbaar te laten zijn. Het RTIC is ontworpen op acute zorg, behandeling en verblijf en klinische diagnostiek. Het masterplan ging uit van een gefaseerde uitplaatsing en nieuwbouw voor het totaal, waarbij eerst het klinisch centrum zou overgaan en daarna het algemene ziekenhuisdeel, waaronder de vier vleugels met een verblijfsfunctie.”

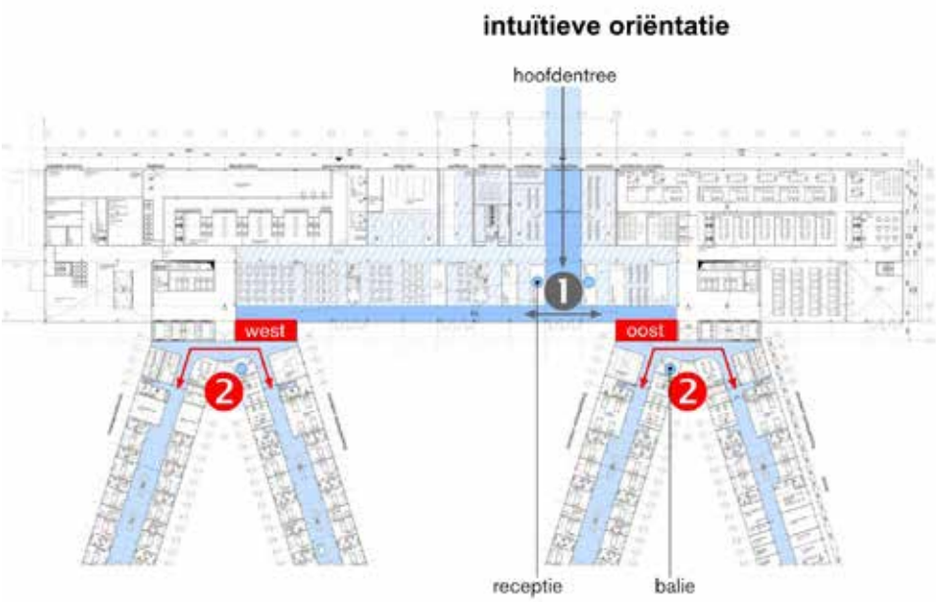

DARK HORSE

Joost vult aan: “Voor het ontwerpproces hadden we het consortium +ACDC opgericht, dat behalve cepezed uit het ingenieursbureau Deerns en ABT en adviesbureau Cure+Care Consultancy bestond. We waren in competitie met de bekende tien ziekenhuisarchitecten en vooral bekend van ons gebouw van Rijkswaterstaat in Utrecht, dat door de toepassing van daglicht, de aanpasbaarheid en slimme logistiek was opgevallen. Een ziekenhuis heeft 100.000 ingesleten regels en het zijn vaak labyrintisch onoverzichtelijke gebouwen waarin je via strepen en pijlen je weg moet zien te vinden. Het MCA zette in op waardevast ontwikkelen, onder meer door een maximale flexibiliteit van het ontwerp. Wat we vooral niet wilden was het handboek van ziekenhuizen herhalen, maar op basis van eigen geformuleerde waarden een aantoonbaar goed gebouw maken. Dat gaf de opdrachtgever het gevoel dat hij een ziekenhuis op maat kreeg. Door veel constructieve confrontaties met de zorgspecialisten hebben we de zorggrenzen verkend. Vanuit onze nuchtere analytische benadering hebben we veel dingen ter discussies gesteld, omdat het flexibeler, beter en met meer kwaliteit kon. Dat leverde een andere manier van denken in het bouwen van een ziekenhuis op. Als consortium hebben we alle bedrijfsprocessen, de functionele en de logistieke indelingen en de fysieke en virtuele infrastructuur van het ziekenhuis in kaart gebracht en naar een optimale samenhang gezocht. Daarbij ontwierp cepezedinterieur de vaste inrichting voor alle publieks- en patiënttoegankelijke ruimten met als uitgangspunt van het total design een prettig binnenklimaat en een aangename beleving met veel uitzicht, daglicht en schaaldifferentiatie. Helaas is de medische staf uiteindelijk toch gestruikeld over het punt dat men een aantal jaar zou moeten pendelen tussen de oude en nieuwe locatie. Het plan ging niet door; uiteindelijk koos het bestuur toch voor inbreiding en aanpassing op de bestaande locatie. Dat terwijl de locatie al gekozen was aan de rand van Alkmaar richting Heerhugowaard, met een directe aansluiting op de snelweg, het fietspad en de toegangsweg.”

STROMEN GESCHEIDEN

Ronald: “Wij vinden dat je functionele gebieden of zones helder moet scheiden en keuzemogelijkheden beperkt moet houden, zodat je een logistiek duidelijke organisatie krijgt. Dat betekent dat het scheiden van de stromen al ver buiten het gebouw begint. We hebben in feite een campus ontworpen met naast het medisch centrum een zorghotel en ondersteunende laboratoria. Op alle niveaus, vanaf de ontwikkeling van het gebied tot en met de inrichting van de kamers zijn we uitgegaan van onze basiswaarden: helderheid, inzichtelijkheid, een goede functionaliteit en een fijne verblijfsomgeving met zo weinig mogelijk ruis. Daglicht is van allemaal een belangrijke component. Zo’n ziekenhuis is ook een logistieke opgave, waarbij je de verschillende gebruikers en patiëntenstromen analyseert en vervolgens de noodzakelijke bewegingen beperkt, zodat gebruikers bijna intuïtief keuzen kunnen maken. Het hele OK-complex met spoedeisende hulp, cardiologie, apotheek en de vele medische apparaten hebben een eigen gang met een eigen logistieke opzet. De operatiekamers hebben indirect daglicht, waardoor de verblijfskwaliteit sterk verbetert. Als bezoeker of medewerker heb je nooit meer dan twee keuzes; vanuit het lichte atrium loop je via de binnentuin naar het centrale restaurant en komt vervolgens bij de balie waar je de keuze hebt uit de linker- of rechtervleugel. Achter de verblijfsruimten is de grens hard en kom je in de medische wereld met beddenliften en eigen logistiek. Alle strikt medische functies liggen in een langgerekt en hoog efficiënt bouwblok. Daarin hebben we een beddensnelweg ontworpen, waarlangs het transport van de patiënten plaats vindt. Als je als bezoeker met je bosje bloemen aankomt, zul je nooit een patiënt tegenkomen in dezelfde lift en datzelfde geldt voor een schoonmaker met een kar vol afval.”

PLUG-IN SYSTEEM

Joost: “De beddenafdelingen zijn ondergebracht in vriendelijk meanderende vleugels grenzend aan het atrium en behandelgebouw. Deze opzet biedt voordelen op gebied van indeling, verkeersstromen, daglicht en uitzicht. We hebben de behandel- en verblijfsfuncties van het ziekenhuis dus radicaal van elkaar gescheiden en in separate volumes ondergebracht. Een zogenaamd verpleegwijkje heeft 32 bedden, waarbij twee verpleegkundigen telkens acht bedden bedienen. De gangen zijn efficiënt met een strook voor medische functies en opslag in het midden en aan weerszijden daarvan brede verkeerszones. We hebben geïnventariseerd wat artsen en verpleegkundigen op dagelijkse basis nodig hebben aan disposables, doeken, karren en zakken. Daarvoor hebben we meubels ontworpen die in het midden van de gang staan. Zo zijn de loopafstanden voor de verpleegkundigen veel korter, waarbij een logistiek medewerker de stations regelmatig kan bevoorraden. Ook de kamers zelf zijn slim ingericht. Zo ontvangen ze veel daglicht, maar is er ook visuele verbinding met de gang, waardoor je niet het gevoel hebt dat je afgesloten ligt. De badkamers zijn prefab en hebben een grote schuifwand, zodat bijvoorbeeld ook makkelijk met rolstoelen te manoeuvreren is. De bedwandvoorzieningen in ziekenhuizen zijn doorgaans horizontaal georganiseerd in een balk. Functies zijn daarbij soms moeilijk te bereiken; om er gebruik van te maken, moet je soms heel onhandig over de patiënt heen reiken. Wij hebben alle functies om de patiënt heen georganiseerd. Bijvoorbeeld in een verticaal wandmeubel en een plafondelement boven het bed. Het wandmeubel heeft een behandelkant voor zaken als aansluitingen op medische gassen en stopcontacten voor medische apparatuur en een bezoekerskant met bijvoorbeeld een usb-aansluiting voor het opladen van een telefoon. Klimatiseren van de ruimte vindt via het plafondelement plaats. Daarnaast zit er bijvoorbeeld ook een tillift in en een variatie aan lampjes met verschillende verlichtingsscenario’s voor verschillende omstandigheden.

“We kregen de mogelijkheid om onze aanpak op een zorggebouw toe te passen met als resultaat een slimme, adaptieve en prettige omgeving voor alle gebruikers”

AANPASBAAR BOUWPAKKET

Ronald: “In het voorontwerp zijn alle grote schachten in kaart gebracht, waardoor we wisten waar de knooppunten zaten. Van daaruit hebben we over de installaties nagedacht, op alle niveaus. We hebben een installatieverdieping op het dak boven de operatiekamer geplaatst, zodat op termijn eventueel optopping mogelijk is. Dit gebouw heeft op ieder niveau van functioneren helderheid. Het is één groot aanpasbaar bouwpakket zonder dragende wanden, waarbij drager en inbouw gescheiden zijn om het inbouwpakket makkelijk aanpasbaar te laten zijn. Het is prefab en demontabel, zodat je kunt verbouwen terwijl de tent door blijft draaien. Wanneer je normaal een CT-scanner wilt vervangen moet je de hele afdeling sluiten omdat je met dat zware apparaat door de gang moet. Hier haal je een deel van de gevel met een paar schroeven los en til je het apparaat eruit. Het is een prachtig voorbeeld van demontabel en losmaakbaar bouwen; jammer dat we er in de praktijk niet van kunnen genieten.”

Kijk voor meer informatie over de werkwijze van cepezed op www.cepezed.nl.

Tekst Marloes Wijnen

HART VAN VATHORST

Voorbeeld van een inclusieve samenleving - in de praktijk

Hart van Vathorst is een unieke plek in de Amersfoortse wijk Vathorst. In deze nieuwe woon- en leefvorm leven oud en jong samen: dementerende ouderen, mensen met niet aangeboren hersenletsel en jongeren met een verstandelijke beperking en is het bovenal een ontmoetingsplek in de wijk.

"De samenleving wordt een beetje liever van deze manier van leven, in de zin van dat er meer betrokkenheid naar elkaar is. Niet alles is maakbaar, maar we geloven dat we met de samenwerkende partijen kunnen faciliteren in het creëren van de toevallige ontmoeting. Voor bijvoorbeeld mensen met een klassieke vorm van autisme is het heel spannend om contact te maken. In het Hart van Vathorst is het heel laagdrempelig om even een kop koffie te drinken of naar de kerk te gaan."

Anne Westerduin, Raad van Bestuur stichting Sprank, één van de zorgaanbieders in Hart van Vathorst

Terwijl verzorgingshuizen overal in Nederland sluiten en daarmee ook de welzijnsfaciliteiten in de wijk, zijn huizen en wijken niet ingericht op thuiswonende ouderen en zorgbehoevenden. Zonder een aangepaste woonvorm ligt eenzaamheid op de loer. Juist de kwetsbaren in de maatschappij, die eenzaamheid het sterkst ervaren, zijn erbij gebaat als ze onderdeel uitmaken van de wijk. Hart van Vathorst realiseert de droom van vier partijen die dit wilden bereiken. Vier organisaties die openstaan voor mensen met een beperking, van elkaar willen leren en werken vanuit dezelfde overtuiging. Toen zowel een kindercentrum als een kerk op zoek waren naar een ruimte in Vathorst werd het idee geboren. Breng ze in contact met zorginstellingen en laat de verschillende partijen ruimtes optimaal gebruiken binnen één gebouw. Het resultaat is een prachtig project, waarin mensen elkaar ontmoeten.

INCLUSIEVE SAMENLEVING

Volgens woningbouwvereniging de Alliantie is het de manier waarop de inclusieve samenleving vorm krijgt, wat Hart van Vathorst uniek maakt.
Hart van Vathorst is een unieke plek in de Amersfoortse wijk Vathorst; het is een levendige mix van gezonde mensen, zieke mensen, mensen met een beperking, ouderen, (jong) volwassenen, gezinnen en kinderen. Het gebouw huisvest naast twee zorginstellingen ook een kindercentrum, een kerk, restaurant, tandartspraktijk, een kapper en een bakkerij. Niet alleen wordt het pand gedeeld, er

wordt ook zoveel mogelijk samengewerkt. Daarbij is belangrijk dat iedereen welkom is en gezien mag worden. Of je nu jong of oud bent of te maken hebt met een lichamelijke of verstandelijke beperking. Centraal in het pand zit een sfeervol restaurant waar ook dagbesteding plaatsvindt. Wijkbewoners kunnen elkaar hier ontmoeten voor koffie, thee of een lunch. Ook zijn er in Hart van Vathorst allerlei zorg gerelateerde diensten te vinden.

DE TOEVALLIGE ONTMOETING FACILITEREN

Het gebouw is zo ingericht dat de toevallige ontmoeting wordt gefaciliteerd. Het gaat verder dan een samenwerking tussen verschillende partijen. Bewoners krijgen in Hart van Vathorst de kans om volledig te participeren in de samenleving en onderdeel te zijn van de wijk. Die samenwerking zie je terug op allerlei plekken. Zo gaan de kinderen van Kindercentrum Bzzzonder iedere week naar de opa's en oma's in het pand om daar samen te zingen, spelletjes te spelen of een appeltje te eten. Bewoners zijn door de kerkleden opgenomen in hun ontmoetingsgroepen, vinden maatjes in de wijk en maken nieuwe contacten. Ook functioneel wordt samengewerkt. De kerkzaal doet dienst als theater, in de zalen van de kerk wordt vergaderd, de tuin in het restaurant wordt ingezet als moestuin voor de dagbesteding, de ateliers maken mooie producten voor in de winkel en zo zijn er talloze voorbeelden te vinden waarin de partijen elkaar versterken.

VERBINDING MAKEN

"Toen een aantal jaar geleden een kindercentrum en een kerk die beiden op zoek waren naar een ruimte in Vathorst, ons benaderden, zijn we aan de slag gegaan. Vooral met het leggen van verbindingen, ook met de zorginstellingen Stichting Sprank en Accolade Zorggroep. Woningcorporatie de Alliantie heeft het gebouw turnkey afgenomen en verhuurt de 93 zorgappartementen aan de samenwerkende (zorg)partijen. Het resultaat is een prachtig project dat we samen hebben ontwikkeld met de gebruikers. Door het samen ontwikkelen en gebruiken van een gebouw worden de ruimtes optimaal benut. Dit heeft uiteraard ook een financieel voordeel, maar juist de verbindingen die er zijn ontstaan tussen verschillende mensen jong of oud, met of zonder zorg dat is waar we het voor doen", aldus Michiel Wijnen, partner van Zenzo.

Kijk voor meer informatie op www.zenzo-mv.nl.

De succesfactoren van Hart van Vathorst volgens Michiel Wijnen, partner Zenzo Maatschappelijk Vastgoed:

- Definieer een gezamenlijke droom en houd die droom met een zo constant mogelijk team als doel voor ogen zonder praktische bezwaren de boventoon te laten voeren.
- Het gebouw faciliteert de droom. Het is van belang dat voor alle partijen hun gebouwdeel toegankelijk is via dezelfde entree/hal. Op deze wijze ontstaat de toevallige ontmoeting en daardoor samenwerking.
- Maak praktische afspraken waarmee de droom praktijk kan worden. Mensen laten dromen los en haken af als het niet snel genoeg tastbaar wordt.
- Iedere samenwerkende partij is even belangrijk in het ontwikkelproces om dominantie in de samenwerking te voorkomen. Een zorgpartij huurt wellicht veel meters, maar de kapper zorgt voor dagelijkse toeloop van mensen buiten het gebouw.
- Samenwerken is een randvoorwaarde. Zelfstandig een proces doorlopen gaat sneller en lijkt makkelijker, maar voor de doelgroep wordt er uiteindelijk minder bereikt.

Tekst Sibo Arbeek

Zorgcomplex en expertisec

SMT realiseert voor de zorgaanbieders Thebe en GGz Breburg een zorgcomplex en een expertisecentrum. Thebe is gespecialiseerd in intra- en extramurale behandeling en zorg binnen het zorgkantoor regio West-Brabant en werkt straks in het nieuwe gebouw samen met GGZ Breburg die zich toelegt op specialistische geestelijke gezondheidszorg. De kracht van de samenwerking is natuurlijk dat 1 + 1 veel meer oplevert.

Thebe en GGz Breburg gaan op een gezamenlijke locatie zorg bieden voor kwetsbare ouderen, die zich niet meer zelfstandig kunnen handhaven in de eigen leefomgeving. Ook ontwikkelen zij een gezamenlijk expertisecentrum. Voor Thebe wordt een gebouwdeel ontwikkeld in de vorm van een specialistisch expertisecentrum voor ongeveer 100 verblijfsplaatsen met behandeling gerontopsychiatrisch en niet aangeboren hersenletsel, aangevuld met 10 plaatsen 'observatie gedragsproblematiek'. Voor GGz Breburg wordt een gebouwdeel ontwikkeld dat uit 30 plaatsen met verblijf voor gerontopsychiatrische patiënten bestaat en daarnaast 10 plaatsen voor observatie. Beide projectdelen worden gelijktijdig en gezamenlijk ontworpen en gerealiseerd en leiden tot een stoer gebouw met een centraal hart op het terrein van Thebe in de wijk Princenhage in Breda.

OBSERVATIECENTRUM

Ruth Verhagen is manager vastgoed en facilitair vanuit Breburg GGz: "We werken al langer samen en ervaren dat we de zorg op het snijvlak van onze twee organisaties nog beter kunnen organiseren. Het feit dat we allebei verouderde gebouwen hadden was een mooie aanleiding om ook fysiek de samenwerking te zoeken, waardoor de zorg nog beter kan worden aangeboden. Je ziet in de ontwikkeling van huisvestingsconcepten dat veel meer vanuit de belangen van de cliënt wordt gedacht en er dus niet meer standaard kamers worden gemaakt waarin meerdere cliënten op een kamer worden gehuisvest. Die visie delen wij en komt terug in een gezamenlijk programma van eisen." Collega Paul Oomen van Thebe knikt: "Op het Princenhage terrein aan de Heilaarstraat is inmiddels ons verouderde zorgcentrum Haga gesloopt en op deze plaats gaan we een mooi nieuw gebouw neerzetten voor onze doelgroepen. Het wordt een eenduidig gebouw dat uit 4, 5 en 6 lagen bestaat met telkens tien appartementen. De uitwisselbaarheid en flexibiliteit is erg belangrijk. Een belangrijk element in die samenwerking is het gezamenlijke expertisecentrum. In het nieuwe gebouw heeft elke cliënt een eigen studio of appartement met pantry. Dat is een enorme verbetering, waar voorheen mensen een kamer en het sanitair deelden. De ontmoeting organiseren we vanuit het centrale hart; het grand café. Daar kunnen mensen elkaar en hun vrienden en familie ontmoeten, maar zul je ook onze professionals vinden." Ruth knikt: "We gaan terug in kantoren en maken alleen nog vergader- en werkplekken. De zorg vindt immers bij de mensen zelf plaats. En de gezamenlijke observatieafdeling is echt uniek. Zo kunnen we cliënten eerst observeren waarin de basale problemen worden afgepeld. We zorgen voor een normale situatie met drie maaltijden, schone kleren en een dagstructuur. Het wordt dan makkelijker om de onderliggende problematiek te analyseren, waardoor we beter kunnen indiceren. Die indicatie kan vervolgens meer psychiatrisch of geriatrisch zijn. We gaan ook in onze teams samenwerken."

COMMUNITY DENKEN

Directeur Geron Verdellen van SMT: "Twee weken geleden is de Design & Build overeenkomst ondertekend, na een jaar ontwikkelen en nu kunnen we

PROJECTINFORMATIE

Project
Nieuwbouw woonzorggebouw met observatiecentrum
Opdrachtgever
Stichting Thebe
Gebruikers
Stichting Thebe en GGz Breburg
Design & Build bouwer
SMT Bouw & Vastgoed
Architect
opZoom Arnhem
BVO
ongeveer 11.000 m²
Verwachte oplevering
Eind 2022

entrum Thebe/GGz Breburg

"Je maakt omgevingen waar mensen kunnen leven en die moeten niet anders zijn dan normaal"

eindelijk bouwen. Deze opgave is op ons lijf geschreven; wij bouwen al jaren binnen het maatschappelijk domein en geloven in het community denken. Je maakt omgevingen waar mensen kunnen leven en die moeten niet anders zijn dan normaal. Waar nodig kan zorg verleend worden, maar dat ervaar je pas achter de voordeur." Ruth knikt: "Het wordt een flexibel gebouw, waarbij de constructie is dat het ook reguliere woningen kunnen worden. Vooral in ons veld kun je niet langer dan tien jaar vooruit kijken en daarom hebben we er ook voor gekozen om te huren." Paul: "Eerder hadden we een belegger aan tafel, maar die heeft zich teruggetrokken. Vastgoed is niet onze core business, maar we hebben er hier toch voor gekozen eigenaar te zijn en een deel aan GGz Breburg te verhuren.

DIALOOGRONDES

Geron: "De tenderprocedure werkte goed omdat er ook dialoogrondes waren, waarin Thebe en GGz Breburg zich durfden uit te spreken, waardoor wij konden achterhalen wat zij echt nodig hadden." Ruth knikt: "Je kunt een papieren ruimtestaat hebben, maar juist in de gesprekken scherp je elkaar en bereik je meerwaarde. Dat vonden we ook onderscheidend in de eerste gesprekken met SMT, de architect en de belegger. Dan proef je de cultuur binnen het bedrijf en voel je hoe ze in de wedstrijd zitten; dat haal je niet uit één presentatie vooraf. Wij wilden een partij die de belegging, bouw en architect in één inschrijving konden meenemen. Uiteindelijk is de belegger er toch tussenuit gegaan en heeft Thebe de rol overgenomen om het totale complex te bouwen en als verhuurder voor ons op te treden. Daar zijn we blij mee en we gaan er een mooi project van maken. In al onze stukken staat dat 1 + 1 drie oplevert. Onderweg was dat een soort mantra, waardoor we extra kritisch op onszelf en het proces waren."

Kijk voor meer informatie op www.smtbv.nl.

Belang van een woonzorgvisie

De behoefte aan vormen van wonen met zorg in gemeenten neemt in hoog tempo toe en verandert. De aanleiding is de in 2015 veranderde wetgeving op het gebied van wonen en zorg en de toenemende vergrijzing van de bevolking.

Door vergrijzing neemt de druk op de Wmo de komende jaren alsmaar toe. Door te investeren in goed beleid op wonen met zorg, zullen de kosten voor het sociaal domein op termijn afnemen of minder toenemen. De Taskforce Wonen en Zorg moedigt alle gemeenten in Nederland aan om eind 2020 te beschikken over een woonzorgvisie. Om zo de groeiende groep ouderen, kwetsbare mensen en uitstroom uit Maatschappelijke Opvang of GGZ voldoende voorzieningen te bieden in hun toekomstige woon- en zorgbehoefte.
Een inventarisatie door ICSzorg laat zien dat slechts een klein aantal gemeenten een woonzorgvisie publiek beschikbaar heeft of in het totstandkomingsproces zit. Die gemeenten gebruiken het als instrument voor het maken van prestatieafspraken met woningcorporaties en zorgorganisaties om actief te kunnen sturen op het realiseren van voldoende geschikte woningen. Andere gemeenten gebruiken het als afwegingskader, om initiatieven uit de markt te kunnen toetsen aan het gemeente brede beleid.

Gemeenten geven aan dat het verbinden van het sociale en het ruimtelijke domein essentieel is om tot een integrale visie te komen. Het is belangrijk dat samenwerkingspartners gedurende het gehele proces betrokken zijn, van het inzichtelijk maken van de lokale opgave en het vormen van een visie tot en met de realisatie.

Kijk voor meer informatie over de woonzorgvisie op www.icszorg.nl of neemt u contact op met de adviseurs van ICSzorg: hans.voorberg@icszorg.nl, floor.driessen@icszorg.nl of monique.de.tombe@icszorg.nl. U kunt ook bellen: 06 – 82 41 71 36.

ICS
ZORG

Hoe krijg je het DNA van jouw zorgvoorziening in de stenen?

Een publicatie van ICSzorg: Hart voor Huisvesting

download de publicatie op **icszorg.nl**